

**KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O‘QUVCHILARDA INGLIZ TILIDA
OG‘ZAKI NUTQ KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING
PSIXOLINGVISTIK XUSUSIYATLARI**

*Ilmiy rahbar: Namangan Davlat Pedagogika Instituti Xorijiy tillar kafedrası Katta
o‘qituvchisi Saydaliyeva Mashhura Anvarjon qizi*

Tel: +998941521918

UDK: 37.1174

Namangan Davlat Pedagogika Instituti Xorijiy tillar kafedrası bakalavr talabasi

Yusufjonova Madinabonu Hoshimjon qizi

Tel: +998937824044

E-mail: yusufjonovam22@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ingliz tilida og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning psixolingvistik omillari tahlil qilinadi. Tadqiqotda nutqni idrok etish, til birliklarini o‘zlashtirish, motivatsiya va kommunikativ faoliyatning o‘zaro bog‘liqligi yoritilgan. Natijalar interaktiv metodlar va kommunikativ yondashuv o‘quvchilarning og‘zaki muloqot ko‘nikmalarini samarali rivojlantirishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: *psixolingvistika, og‘zaki nutq kompetensiyasi, boshlang‘ich ta‘lim, ingliz tili, kommunikativ yondashuv, nutq faoliyati.*

Аннотация: В статье рассматриваются психолингвистические факторы развития устной коммуникативной компетенции учащихся младшего школьного возраста при изучении английского языка. Особое внимание уделяется процессам восприятия речи, усвоения языковых единиц, мотивации и коммуникативной активности. Результаты исследования подтверждают эффективность интерактивных методов и коммуникативного подхода в развитии навыков устной речи.

Ключевые слова: *психолингвистика, устная коммуникативная компетенция, начальное образование, английский язык, коммуникативный подход, речевая деятельность.*

Abstract: This article explores the psycholinguistic factors involved in developing English oral communicative competence among primary school learners. Particular attention is given to speech perception, language acquisition, motivation, and communicative activity. The findings demonstrate that interactive techniques and communicative approaches contribute significantly to the improvement of learners’ speaking skills.

Keywords: *psycholinguistics, oral communicative competence, primary education, English language, communicative approach, speech activity.*

INTRODUCTION

Globalashuv jarayonlari va xalqaro aloqalarning jadallashuvi natijasida ingliz tilini erta yoshdan o‘qitish zamonaviy ta’lim tizimining strategik yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Bugungi kunda boshlang‘ich ta’lim bosqichida xorijiy tilni o‘rgatish faqat til birliklarini o‘zlashtirish bilan cheklanmay, balki o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga yo‘naltirilmoqda. Xususan, og‘zaki nutq kompetensiyasi tilni amaliy qo‘llash va real muloqot jarayonida erkin fikr bildirishning asosiy ko‘rsatkichi sifatida e’tirof etiladi.⁹⁰

Psixolingvistik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda nutqiy faoliyatning rivojlanishi kognitiv jarayonlar, xotira, diqqat, motivatsiya hamda emotsional holat bilan bevosita bog‘liqdir. Ushbu yosh davrida bolalar tilni ko‘proq taqlid, takrorlash va obrazli fikrlash orqali o‘zlashtiradi, bu esa ingliz tilini o‘qitishda maxsus metodik yondashuvlarni talab etadi.⁹¹ Psixolingvistika til va tafakkur o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganar ekan, xorijiy tilni o‘zlashtirish jarayonida nutqni qabul qilish va uni ishlab chiqarish mexanizmlarini ilmiy asosda izohlaydi. Shu nuqtai nazardan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida og‘zaki nutqni shakllantirish jarayonida kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar hamda o‘yin texnologiyalaridan foydalanish samarali natija beradi.⁹²

Shu sababli, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ingliz tilida og‘zaki nutq kompetensiyasini shakllantirishning psixolingvistik xususiyatlarini o‘rganish bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ingliz tilidagi og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishga ta’sir etuvchi psixolingvistik omillarni aniqlash hamda samarali pedagogik yondashuvlarni asoslashdan iborat.

METHODS

Tadqiqot Namangan viloyatida joylashgan umumta’lim maktablarining 3–4-sinf o‘quvchilari ishtirokida tashkil etildi. Tadqiqotga jami 48 nafar o‘quvchi jalb qilinib, ular teng ikki guruhga - tajriba va nazorat guruhlariga (har birida 24 nafardan) ajratildi. Ushbu yondashuv kvazi-eksperimental tadqiqot dizayniga asoslandi. Tadqiqot davomida pedagogik kuzatuv, suhbat, diagnostik baholash testlari, tajriba-sinov ishlari hamda natijalarni qiyosiy tahlil qilish usullaridan foydalanildi. Tajriba guruhi mashg‘ulotlarida ingliz tilini o‘qitish

⁹⁰ Jalolov J. J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – B. 34–38.

⁹¹ Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2020. – B. 61–66.

⁹² Mahkamov N. M. Chet tillarni o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021. – B. 52–58.

jarayoni psixolingvistik tamoyillar asosida tashkil etilib, interaktiv metodlar keng qo‘llanildi. Xususan, rolli muloqot (“Role Play”), vizual tasvir asosida nutq tuzish (“Picture Description”), ketma-ket hikoya yaratish (“Chain Story”), savol-javobga asoslangan o‘yinlar hamda “Total Physical Response” texnikasi dars jarayoniga integratsiya qilindi. Bu yondashuv o‘quvchilarning og‘zaki nutq faolligini kuchaytirish va muloqotga kirishishdagi psixologik to‘siqlarni kamaytirishga yordam berdi.⁹³

Nazorat guruhida esa an‘anaviy ta’lim yondashuvi saqlanib, asosan tushuntirish, yodlash va mashq bajarish usullari qo‘llanildi. Tadqiqot jarayoni uch bosqichda amalga oshirildi: dastlabki bosqichda o‘quvchilarning og‘zaki nutq darajasi diagnostik testlar orqali aniqlandi; ikkinchi bosqichda 12 hafta davomida tajriba guruhida interaktiv metodlar asosida darslar olib borildi; yakuniy bosqichda esa o‘quvchilarning natijalari baholanib, tajriba va nazorat guruhlari ko‘rsatkichlari o‘zaro solishtirildi. Baholash jarayonida lug‘at boyligi, talaffuz aniqligi, grammatik to‘g‘rilik hamda muloqotga kirishish faolligi asosiy mezon sifatida belgilandi. Ushbu ko‘rsatkichlar boshlang‘ich sinflarda xorijiy til kompetensiyasini rivojlantirishga doir zamonaviy metodik yondashuvlar asosida shakllantirildi. Olingan ma’lumotlar foiz hisob-kitoblari va qiyosiy tahlil usullari yordamida qayta ishlanib, guruhlar samaradorligi aniqlab berildi.⁹⁴

RESULTS

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ingliz tilidagi og‘zaki nutq kompetensiyasining shakllanishi taqlid, takrorlash hamda kommunikativ faoliyatga asoslangan mashg‘ulotlar orqali samaraliroq rivojlanadi. Tahlillar davomida nutqiy faollik darajasi o‘quvchilarga taqdim etilayotgan lingvistik material sifati, tizimlilik hamda dars jarayonida yaratilgan kommunikativ muhit bilan bevosita bog‘liqligi aniqlandi.⁹⁵ Shuningdek, muntazam tashkil etilgan interaktiv va kommunikativ vaziyatlar o‘quvchilarning og‘zaki nutq ko‘nikmalarida sezilarli ijobiy o‘sish dinamikasini yuzaga keltirishi kuzatildi. Bu esa boshlang‘ich ta’limda faol o‘qitish metodlarining samaradorligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot jarayonida o‘yin texnologiyalari va interaktiv topshiriqlarga asoslangan yondashuvlar o‘quvchilarning ichki motivatsiyasini oshirib, nutqiy faoliyatga kirishishdagi psixologik to‘siqlarni kamaytirgani aniqlandi. Natijada tajriba guruhi ishtirokchilari erkin muloqot qilish, fikrni og‘zaki ifodalash va kommunikativ tashabbuskorlik bo‘yicha yuqori natijalarni ko‘rsatdi. Bundan tashqari, multimodal o‘qitish vositalaridan foydalanish (vizual,

⁹³ Karimova D. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilida og‘zaki nutqini qo‘shiqlar orqali shakllantirishning psixolingvistik masalalari. 2025.

⁹⁴ Ruziyeva Sh. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ingliz tilini o‘qitish metodikasi. Toshkent, 2023.

⁹⁵ Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2020.

audio va amaliy faoliyatlar uyg‘unligi) o‘quvchilarning tilni idrok etish va uni amaliy nutqda qo‘llash jarayonini sezilarli darajada yengillashtirdi. Bu yondashuv leksik birliklarni tez o‘zlashtirish va nutqda faol qo‘llash imkonini kengaytirdi. Shu bilan birga, metakognitiv yondashuv elementlarini qo‘llash o‘quvchilarning refleksiv fikrlashini rivojlantirib, ularning nutqiy ishonchini mustahkamladi hamda mustaqil og‘zaki nutq shakllanishini barqarorlashtirdi.⁹⁶

DISCUSSION

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ingliz tilida og‘zaki nutq kompetensiyasining shakllanishi psixolingvistik omillar bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, bu jarayonda kognitiv va emotsional mexanizmlar muhim o‘rin egallaydi. Olingan ma‘lumotlar asosida aytish mumkinki, o‘quvchilar tilni nazariy qoidalarini yodlashdan ko‘ra, kommunikativ faoliyatga asoslangan vaziyatlarda faol qo‘llash orqali samaraliroq o‘zlashtiradilar.

Ta‘lim jarayonida kommunikativ yondashuvni ustuvor yo‘nalish sifatida qo‘llash, juftlik va guruhda ishlash, rolli o‘yinlar hamda amaliy nutqiy vaziyatlarni modellashtirish o‘quvchilarning og‘zaki nutq faolligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday metodik yondashuvlar tilni tabiiy muloqot muhiti bilan integratsiyalash imkonini yaratadi. Bundan tashqari, psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlovchi muhit o‘quvchilarning nutqiy faolligiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi aniqlandi. Xatoliklardan qo‘rqish darajasi past bo‘lgan sinf muhitida o‘quvchilar erkin fikr bildirishga ko‘proq moyil bo‘ladilar, bu esa og‘zaki nutqning tez rivojlanishiga olib keladi. Shuningdek, zamonaviy raqamli texnologiyalar, jumladan sun‘iy intellekt asosidagi o‘quv platformalari va interaktiv resurslar individual mashq imkoniyatlarini kengaytirib, o‘quvchilarning mustaqil nutq ishlab chiqarish jarayonini qo‘llab-quvvatlaydi. Bu esa og‘zaki nutq kompetensiyasining barqaror shakllanishiga xizmat qiladi.⁹⁷

CONCLUSION

Tadqiqot natijalari kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ingliz tilida og‘zaki nutq kompetensiyasini shakllantirish ko‘p komponentli psixolingvistik jarayon ekanligini ko‘rsatdi. Ushbu jarayonda kognitiv rivojlanish darajasi, motivatsiya, emotsional holat hamda kommunikativ faoliyatning o‘zaro integratsiyasi nutqiy kompetensiyaning shakllanish sifatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

⁹⁶ Mahkamov N. M. Chet tillarni o‘qitishning zamonaviy metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021.

⁹⁷ Mahkamov N. M. Chet tillarni o‘qitishning zamonaviy metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021.

Empirik tahlillar asosida o‘yin texnologiyalari, kommunikativ yondashuv, multimodal topshiriqlar hamda metakognitiv strategiyalar o‘quvchilarning og‘zaki nutq faolligini oshirishda samarali metodik vositalar ekanligi aniqlandi. Mazkur yondashuvlar tilni mexanik o‘zlashtirishdan ko‘ra, uni tabiiy kommunikativ vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatini kengaytiradi hamda nutqiy avtomatizmning shakllanishiga xizmat qiladi.

Boshlang‘ich ta’limda ingliz tilini o‘qitish jarayonini psixolingvistik yondashuvlar asosida tashkil etish, o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish hamda interaktiv ta’lim muhitini tizimli yaratish og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning muhim ilmiy-metodik sharti sifatida e’tirof etiladi.⁹⁸

Xulosa qilib aytganda, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ingliz tilida og‘zaki nutq kompetensiyasining shakllanishi murakkab va ko‘p omilli psixolingvistik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda kognitiv rivojlanish, motivatsiya, emotsional barqarorlik hamda kommunikativ tajriba o‘zaro bog‘liq holda ishlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘yin asosidagi o‘qitish, interaktiv metodlar, multimodal yondashuv hamda metakognitiv strategiyalar o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda samarali pedagogik vositalar sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu metodlar tilni yodlashdan ko‘ra, uni real muloqotda qo‘llashga yo‘naltirilganligi bilan ajralib turadi. Shu sababli boshlang‘ich ta’lim bosqichida ingliz tilini o‘qitishda psixolingvistik yondashuvlarga asoslanish, o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olish hamda interaktiv ta’lim muhitini tizimli shakllantirish og‘zaki nutq kompetensiyasini samarali rivojlantirishning asosiy shartlaridan biri sifatida qaraladi.

REFERENCES

1. Jalolov J. J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – B. 34–38.
2. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2020. – B. 61–66.
3. Mahkamov N. M. Chet tillarni o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021. – B. 52–58.
4. Karimova D. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ingliz tilida og‘zaki nutqini qo‘shiqlar orqali shakllantirishning psixolingvistik masalalari. 2025.
5. Ruziyeva Sh. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ingliz tilini o‘qitish metodikasi. Toshkent, 2023.

⁹⁸ Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2020.

6. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2020.
7. Mahkamov N. M. Chet tillarni o’qitishning zamonaviy metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
8. Mahkamov N. M. Chet tillarni o’qitishning zamonaviy metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
9. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2020.